

Stanisław Antoni/August Poniatowski

[uczeń](#)

[król polski](#), [mecenaz](#), [fundator](#), [kolekcjoner](#)

Ur. 17.1.1732, Wołczyn

Zm. 12.2.1798, Petersburg

Dane rodziców

Stanisław Poniatowski (1676-1762)

Konstancja Zofia Czartoryska (1695-1759)

Wychowanie i wykształcenie

Początkowe [wychowanie](#) (do 1739 roku) odbywało się w [Gdańsku](#) pod kierunkiem matki. Konstancja nie pozwalała na to, by przebywał w towarzystwie mało wykształconych czy dystygowanych osób. W tym czasie nauczano go przez [prywatnych nauczycieli](#). Jednym z nich był [Gotfryd Lengnich](#), który zapewne uczył [języka niemieckiego](#) i [historii](#).

Po powrocie do [Warszawy](#), w latach 1746-1747, Stanisław Antoni był uczniem [kolegium teatynów](#). Ksiądz [Jacques Allaire](#) uczył go zwłaszcza języków obcych: [łaciny](#), [francuskiego](#), [angielskiego](#), [włoskiego](#), a także [retoryki](#) (głównie bazując na Cyceronie i Plutarchu). W tym czasie po łacinie czytał "Ody" Horacego, tłumaczył z angielskiego na francuski "Juliusza Cezara" Williama Szekspira. Język włoski ćwiczył na deskach teatynowskiego [teatru szkolnego](#), wcielając się w 1746 roku w postać Cheryntusa (drugiego syna Demofonta, króla Tracji) w "Demofonie" ("Demophon"), a w roku kolejnym – Aleksandra Wielkiego w sztuce "Alexander ab Indos". Tłumaczeń spektakli teatralnych dokonywał [Antonio Maria Portalupi](#). Z łaciny na francuski młody Poniatowski tłumaczył m.in. bajki Jeana de La Fontaine'a czy fragmenty "Od założenia miasta" Tytusa Liwiusza. Stanisław Antoni uczył się także ponadprogramowo [języka rosyjskiego](#). Ksiądz [Jacques Allaire](#) uczył także przyszłego króla [historii](#) starożytnej i nowożytnej - na bazie Plutarcha, Liwiusza czy Michela le Vassora. Matematykę wykładał mu m.in. [Hermann Karl von Keyserling](#). Uczył się ponadto [logiki](#). Rysunek, [architekturę](#) i inżynierię wojskową wykładał mu [Jean-Luc-Louis de Toux de Salverte](#).

Etapy kariery dot. edukacji

W 1748 roku odbył [podróż zagraniczną](#) w celu zdobycia doświadczenia wojskowego, podziwiał też architekturę obronną, obozy wojskowe i twierdze. Zwiedził [Cesarstwo](#), [Niderlandy austriackie](#), gdzie w większym niż dotychczas stopniu ujawniło się zamiłowanie do malarstwa. Po powrocie do kraju kontynuował [naukę domową](#) w [Warszawie](#). Potem odbył roczną praktykę w kancelarii swego wuja – podkanclerzego litewskiego [Michała Czartoryskiego](#). Wybór nie był przypadkowy, bo „Pozycja jego i usposobienie, sprawiały, że był jedną z osób najbardziej w całym królestwie zajętych zabieganiem o swą popularność, uznano, iż to on najlepiej w tej materii uformuje młodego człowieka”. Poniatowski przyznał, że jedyną użyteczną nauką wyniesioną z tej szkoły tej była obserwacja mechanizmów kariery swego wuja, „poznanie związków i układów, od których popularność jego zależała a cieszył się nią na Litwie”. Przyszły król przekonał się zarazem, że owa polityczna edukacja, jakiej miał tak niezawodnie nabyć, „sprowadziła się niemal do zera – nigdy tak próżnował; wuj żadnych mi zajęć nie dawał i rzadko pytał, czy się o jakąś pracę dowiadywałem u jego sekretarza. Mogłem być się popsuć pod każdym względem i wuj ani by tego dostrzegł; uważał, że mnie kształci, prawiąc mi niekiedy jakieś komunały”. Poniatowski nieprzypadkowo wskazał na inspirującą rolę elit świeckich w naprawie szkół zakonnych. W [pamiętnikach](#) Poniatowski pisał o księciu Michale Czartoryskim, który „Posiadając edukację lepszą i wyższą, niżli zazwyczaj u nas mają”, że często i dużo rozprawiał o konieczności reformy wychowania narodowego. To on „Najwięcej ze wszystkich polskich panów swoich czasów przyczynił się krytyką swą i radami do tego, by jezuiti i pijarzy pozbyli się w swych szkołach jarzma językowych barbaryzmów, które rządziły w nich niepodzielnie” i jemu wielka należy się wdzięczność za to, że „jako pierwszy sprzeciwił się nadmiernej barbaryzacji

języka, do jakiej ignorancja Augusta II i gnuśność Augusta III doprowadziły w Polsce literaturę”.

Wiosną 1750 roku wyjechał do [Berlina](#) na kurację. Miasto nie zrobiło na nim wrażenia, ale poznał wówczas tamtejszego posła brytyjskiego [Charlesa Hanbury Williamsa](#). Na jego zaproszenie w 1751 roku przebywał przez sześć tygodni w [Dreźnie](#). Okres ten uznawał za jeden z najprzyjemniejszych w swoim życiu. Kolejne [destynacje podróżnicze](#) to [Wiedeń](#) (gdzie w 1752 roku bawił na dworze, którego sztywna atmosfera nie podobała się przyszłemu władcy), [Węgry](#), [Niderlandy Północne](#), [Francja](#) (gdzie spędził około pięć miesięcy na przełomie 1753 i 1754 roku) i [Anglia](#) (gdzie również spędził około pięć miesięcy w 1754 roku), [Petersburg](#) (1755, jako sekretarz [Williamsa](#)).

[Instrukcje podrózne](#) dla swoich dzieci pisała Konstancja Zofia z Czartoryskich Poniatowska, ojciec Poniatowskiego zażądał zwłaszcza o edukację potomków w zakresie wojskowości, polityki i dyplomacji. Podkreślał też znaczenie zagranicznych wyjazdów nie tylko z uwagi na rozwój osobisty, lecz także pożytek Rzeczypospolitej. Radził naśladować niektóre państwa, wychwalał przede wszystkim ustrój angielski. Przyszły władca Rzeczypospolitej także okazał się anglofilem, doceniał też Francję jako centrum sztuki i filozofii epoki oświecenia.

Jako król Stanisław August przyczynił się do reformy szkolnictwa. W 1765 roku powstała [Akademia Rycerska \(Korpus Kadetów\)](#), której program stworzył [John Lind](#). Uwzględnił on w dużym stopniu rozwiązania angielskich szkół. Na Litwie utworzono Korpus Inżynierów Wielkiego Księstwa Litewskiego. W czasie swego panowania Poniatowski wizytował kolegia szlacheckie prowadzone przez [teatynów](#), [jezuitów](#) i [pijarów](#). Oprócz stworzenia projektu kodyfikacji prawa dbał też o edukację z zakresu nauk prawnych w szkołach [Komisji Edukacji Narodowej](#). Tę ostatnią instytucję wspierał zarówno materialnie, jak i duchowo – uczestnicząc w zebraniach jej komisarzy, corocznych posiedzeniach [Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych](#). Monarcha ustanowił medale "Diligentiae", które od roku 1786 rozdawane były najlepszym uczniom – srebrne (dla szkół podwydziałowych) i złote (dla szkół wydziałowych).

Fakty z życia osobistego

Żył w [XVIII wieku](#).

Bibliografia

Podmiotowa

1. Biblioteka Księżąt Czartoryskich, Kraków, 911, *Zabawy szkolne króla Stan. Augusta, gdy był młodym, ręką jego własną pisane*.
2. Rossijskaya Gosudarstvennaya Biblioteka w Moskwie, Moskwa, Fond 48, rkps 452, *Selectae quaedam Compositiones quas rhetoricae studendo perfecit [!], Сборник учебный кн. Станислава-Августа Понятовского автограф*.
3. *Collegii Varsaviensis apud Clericos Regulares instituti brevis notitia*, Varsaviae, 1743.
4. *Wiadomość o edukacji młodzi szlacheckiej w Collegium Warszawskim XX. Theatynow*.
5. *Pamiętniki króla Stanisława Augusta. Antologia*, wybór tekstu D. Triaire, przekład W. Brzozowski, wstęp A. Grześkowiak-Krwawicz, red. M. Dębowski, Warszawa, 2016.
6. *Stanisława Poniatowskiego „Diariusz podróży w roku 1784 w kraje niemieckie przedsięwziętej”*, wyd. J. Wijaczka, Kielce, 2002.

Przedmiotowa

1. J. Michalski, *Stanisław August Poniatowski*, Warszawa, 2009.
2. K. Zienkowska, *Stanisław August Poniatowski*, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1998.
3. W. Smoleński, *Przewrót umysłowy w Polsce wieku XVII. Studia historyczne*, oprac. i wstęp A. Wierzbicki, Warszawa, 1979.
4. K. Puchowski, *Jezuickie kolegia szlacheckie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Studium z dziejów edukacji elit*,

Gdańsk, 2007.

5. J. Nieć, *Młodość ostatniego elekta: Stanisław August Poniatowski 1732–1764*, Kraków, 1935.
6. R. Butterwick, *Stanisław August a kultura angielska*, Warszawa, 2000.
7. L. Bernacki, *Stanisław August Poniatowski tłumaczem Szekspira*, Pamiętnik Literacki, 1902.
8. U. Pawluczuk, *Kształtowanie się postawy kulturowo-artystycznej Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Białoruskie Zeszyty Historyczne, 19, 2003.
9. J. Michalski, *Stanisław August Poniatowski*, Polski Słownik Biograficzny, t. 37, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1983.
10. K. Mrozowska, *Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765–1794)*, Wrocław, 1961.
11. T. Bieńkowski, *Na przełomie epok. Edukacja na ziemiach polskich w latach 1720–1740*, Rozprawy z Dziejów Oświaty, 37, 1996.
12. K. Puchowski, *Kolegia szlacheckie teatynów, pijarów i jezuitów a reformy edukacyjne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów doby Oświecenia*, Nasza Przeszłość, 117, 2012.
13. W. Gołygowska, *Rok 1753 czasem podróży Stanisława Antoniego Poniatowskiego do Francji*, Piotrkowskie Zeszyty Historyczne, t. 3, 2001.
14. S. Graciotti, *Echa włoskie działalności teatynów i pijarów w Polsce w XVIII wieku*, S. Graciotti, Od Renesansu do Oświecenia, t. 2, Warszawa, 1991.
15. J. Orzeł, *Edukacja Stanisława Augusta Poniatowskiego – śladem zapisek uczniowskich przyszłego monarchy*, [w:] Studia z dziejów edukacji Rzeczypospolitej Obojga Narodów Korony i Litwy, red. K. Puchowski, J. Orzeł, Warszawa, 2019.
16. K. Puchowski, *Stanisław August Poniatowski wobec edukacji. Rekonesans*, [w:] Studia z dziejów edukacji Rzeczypospolitej Obojga Narodów Korony i Litwy, red. K. Puchowski, J. Orzeł, Warszawa, 2019.

